

1

GRIP OP HET SCHOOLADVIES

Ieder jaar komen circa 190.000 leerlingen het voortgezet onderwijs binnen (Croes en Terpstra 2017). Sinds schooljaar 2014-2015 met een schooladvies in hun zak dat voornamelijk is gebaseerd op het oordeel van de leraar uit groep 8. Wat zegt dit advies over jouw leerlingen in het vo? Wat is de voorspelende waarde en hoe kun je het benutten? Daarover weten we uit onderzoek inmiddels het nodige.

VERTROUWEN

De verplichte eindtoets is minder bepalend voor het schooladvies, omdat deze pas wordt afgenomen nadat dit advies al is gegeven. Bij een (onverwacht) hoge score stelt de leraar het advies soms nog wel naar boven bij (Warrens e.a. 2019 en Rijks-overheid 2016).

Dat je bij de indeling van klassen volledig moet varen op het inzicht van de leraar, is mogelijk even wennen. Neutrale eindtoetscores lijken immers meer solide dan het oordeel van een leraar. Maar we kunnen je geruststellen: wantrouwen is niet gerechtvaardigd. In de schoolloopbaan van leerlingen is al jaren te zien dat de leraar het beter weet dan de Centrale Eindtoets (CvTE/Cito). Met andere woorden: het schooladvies komt goed overeen met de daadwerkelijke prestaties van de leerling in het vo, in alle jaargroepen en voor alle schoolniveaus (Warrens e.a. 2019; Van Kuijk e.a. 2015; Van Aarsen e.a. 2014; Simon 2006).

BASIS VOOR HET ADVIES

Om hun advies te onderbouwen gebruiken basisscholen de gegevens uit leerling- en onderwijsvolgsystemen (LOVS). Niet alleen de toetsen rekenen/wiskunde, begrijpend lezen en spelling uit het laatste jaar (groep 8) tellen mee, maar ook die van eerdere jaren. Verder kijken leraren naar de

sociaal-emotionele ontwikkeling (zoveel als mogelijk geobjectiveerd) en zaken als werkhouding, zorgvuldigheid, leeraanpak, motivatie, interesses en doorzettingsvermogen.

Deze laatste gegevens hebben beperkt voorspellende waarde, maar kunnen voor individuele leerlingen wel doorslaggevend zijn voor het uiteindelijke advies. De LOVS-gegevens blijken heel waardevol: de scores uit de groepen 7 en 8 zijn een betere voorspeller van de vo-loopbaan dan de Cito-eindtoets (Van Kuijk e.a. 2015; Van Silfhout en Te Pas 2015). De hoogte van het schooladvies hangt dan ook voornamelijk af van de prestaties in taal, lezen en rekenen. Vooral de LOVS-scores voor begrijpend lezen zijn een goede graadmeter voor het latere succes van leerlingen. Voor elk vak moet je immers goed kunnen lezen (Ros 2013).

KANSEN(ON)GELIJKHEID

Leraren in groep 8 kijken dus naar de juiste zaken bij het vaststellen van het advies. Maar ze laten, soms onbewust, ook vooroordelen over opleidingsniveau van de ouders, sekse en etniciteit meespelen in het beoordelen van leerlingen. Zo kan het dat een kwart van de leerlingen ondanks gelijke prestaties (op LOVS-toetsen én de eindtoets) niet hetzelfde schooladvies krijgt als klasgenoten. Ook prestaties van klasgenoten spelen mee: een sterke leerling in een zwakke klas krijgt doorgaans een lager schooladvies dan een vergelijkbare leerling in een sterkere klas (Timmermans 2016).

Gelijke kansen voor elke leerling blijft dus een punt van zorg. Vooral leerlingen van laagopgeleide ouders en die in minder stedelijke gebieden krijgen lagere schooladviezen. Ze hebben bovendien bij een hoge score op de eindtoets een kleinere kans op een bijgesteld advies. Dat komt ook omdat

laaggeschoolde ouders doorgaans minder mondig zijn en minder snel aankloppen als de eindtoets hoger uitvalt dan het oorspronkelijke schooladvies (Korpershoek 2016).

Niet alleen je collega's in het po, ook jij kunt je verkijken op leerlingen. Zo hebben leerlingen van laagopgeleide ouders (maximaal lager beroeps- onderwijs) in het voortgezet onderwijs minder kans om hun onderwijsloopbaan succesvol af te ronden dan leerlingen met hoogopgeleide ouders (hbo of wo), wellicht omdat de verwachtingen van deze groep leerlingen minder gunstig zijn. Dat verschil is kleiner bij jongens en westerse leerlingen dan bij meisjes en leerlingen met een niet-westerse achtergrond (Van Rooijen en Korpershoek 2016).

TIPS

Tips voor een zachte landing

Van de oudste leerling van de basisschool naar brugpieper is een overgang die veel leerlingen zwaar valt. Met deze tips kun je hen zachter laten landen (Croes en Terpstra 2017).

Praat met je brugklassers: Vinden de leerlingen hun weg in het schoolgebouw? Kunnen ze wel met het huiswerk uit de voeten? Praat daar als mentor met je leerlingen over. Zorg dat je collega's het weten als er bij een leerling problemen blijken te zijn.

Een extra steuntje in de rug: Sommige leerlingen kunnen extra hulp gebruiken, zoals een training of een op-een contact met een mentor of tutor. Maak voor jezelf een overzicht van de mogelijkheden, zodat je leerlingen direct goed kunt bijstaan. (Van den Broek 2014).

Ook armoede kan een aanjager van ongelijkheid zijn. Die valt soms samen met een laag opleidingsniveau van de ouders, maar dat hoeft niet (Jungbluth 2018). Wees dus bedacht op een mogelijk bevooroordeelde blik en beoordeel leerlingen op hun prestaties in plaats van op je verwachtingen.

MOMENT VAN EINDTOETS

Er is overigens geen consensus over wanneer leraren vooroordelen krijgen of uiten. Vermoedelijk doet de context waarin ze lesgeven ertoe. In grote klassen met leerlingen uit verschillende culturele achtergronden zijn verschillen in gedrag en prestaties tussen groepen leerlingen duidelijker zichtbaar. Verwachtingen komen dan sneller tot stand op basis van groepskenmerken (Timmermans 2018).

Een deel van het onderwijsveld verwacht dat een vroege afname van de eindtoets de kansengelijkheid ten goede komt, omdat de eindtoets een al te gekleurde blik kan corrigeren (Van den Broek 2015). Om dit ook bij late afname te garanderen zou de overheid scholen kunnen verplichten om de eindtoets 'mee te rekenen', indien de score hoger uitvalt dan het schooladvies (Korpershoek 2016).

Anderen wijzen er juist op dat als de eindtoets weer belangrijker wordt, dit kan leiden tot meer schaduwonderwijs (toetstrainingen). En dat vermindert de kansengelijkheid, omdat vooral kinderen van rijke ouders daarvan profiteren (Rijksoverheid 2016). Een goede onderbouwing over bijvoorbeeld een laag schooladvies ondanks een hoge toetsprestatie, kan helpen de gevolgen van onbewuste vooroordelen recht te trekken (Timmermans 2018).

GOEDE OVERGANG PO-VO

Voor jou en je leerlingen is goede samenwerking tussen po en vo belangrijk. Maak iemand op je school 'eigenaar' van de overgang po-vo, bijvoor-

beeld de brugklascoördinator of iemand uit het samenwerkingsverband.

Deze medewerker organiseert het contact met de aanleverende basisscholen (Van den Broek 2014) om samen voor een warme overdracht te zorgen (Croes en Terpstra 2017). Vo en po kunnen samen een aanmeldings- en plaatsingsprocedure formuleren en goede afspraken maken over welke leerlinginformatie overgedragen wordt (NJI 2016). Houd elkaar in het oog: zorg voor kennisuitwisseling enkele maanden na de overdracht, bijvoorbeeld met een bijeenkomst voor leraren van groep 8 en mentoren van de brugklas (Jelier 2017). Evalueer in zo'n bijeenkomst de afspraken en procedures. Is alle uitgewisselde informatie nog steeds zinvol en wat kan er misschien efficiënter? (Van Bergen e.a. 2016). Hoe vergaat het de leerlingen in het vo, waren de schooladviezen tot nog toe accuraat? Een goede terugkoppeling helpt het po om de procedures rondom het opstellen van schooladviezen verder aan te scherpen.

VROEGE SELECTIE EN MEERVOUDIG ADVIES

De voorsortering in groep 8 lijkt steeds bepalender te worden, nu de brugperiode is verkort van twee naar één en soms naar nul jaar. Brede scholengemeenschappen verdwijnen, zeker in de grote steden. Daardoor groeit de segregatie tussen scholen en dat werkt sociale ongelijkheid in de hand (Van de Werfhorst 2018).

Het ministerie van Onderwijs wil dan ook toewerken naar een overgang tussen het primair en voortgezet onderwijs die minder definitief en bepalend is voor de schoolloopbaan van leerlingen (Rijksoverheid 2019). Deskundigen pleiten voor meervoudige adviezen: leerlingen die zo'n advies meekrijgen van de basisschool, zitten drie en vier

Hulp bij huiswerk

Plannen en zelfstandig leren is voor veel brugklassers in het begin een struikelblok. Met deze tips help je ze op weg:

- Bouw de hoeveelheid huiswerk en de weging van overhoringen geleidelijk op.
- Bied de gelegenheid om huiswerk te maken tijdens de lestijd.
- Koppel het werk aan de leerdoelen van de leerlingen – wat moeten zij bereiken en waarom?
- Bespreek het huiswerk klassikaal.
- Geef leerlingen de ruimte om onderuit te gaan in de eerste weken, door bijvoorbeeld een inhaalsysteem of een cijferloze periode tot de herfstvakantie.

(Croes en Terpstra 2017).

jaar later meestal op het hoogste niveau uit dat advies (Warrens e.a. 2019).

Een meervoudig advies geeft kinderen dus meer kansen om op een hoger niveau examen te doen: kinderen die door allerlei factoren een (te) laag advies krijgen en 'gewone' laatbloeiers krijgen alsnog de kans om hun hoogst haalbare niveau te bereiken (Warrens e.a. 2016). Toch neigen veel vo-scholen ertoe om meervoudige adviezen 'eenvoudig' in te vullen: iemand met het advies vmbo-havo komt niet in een havo-brugklas, maar in het gunstigste geval in een vmbo-havo-brugklas. Houd bij leerlingen met een meervoudig advies rekening met de mogelijkheid dat ze een hoger onderwijsniveau aankunnen.

MEER KANSEN IN BREDE (BRUG)KLAS

Vanuit een brede brugklas is het doorstromen naar het hoogste niveau vaak eenvoudiger dan

opstroom vanuit een lager niveau (Van den Broek 2015; Van de Werfhorst 2018).

Dat geldt ook voor brede (brug)klassen in de onderbouw: leerlingen lijken het in deze klassen iets beter te doen dan hun schooladvies voorspelde. Bovendien kunnen leerlingen de keuze voor een onderwijstype nog even uitstellen. Vooral leerlingen uit lagere sociale milieus kunnen hier voordeel bij hebben, want zij stromen bij de po-vo overgang doorgaans vaker door naar een lager onderwijsniveau, ook al hebben ze meer in hun mars (Van Rooijen en Korpershoek 2016).

Voor vrijwel alle leerlingen is het beter om terecht te komen in een brede, meerjarige klas dan in een homogene groep. Leerlingen voltooien hier vaker binnen de gestelde tijd hun opleiding dan op afzonderlijke vwo-, havo/vwo- of vmbo-scholen. En in een meerjarige brede brugklas doen ze dit zelfs nóg vaker dan als ze in een éénjarige dakpanklas starten. Vooral jongens hebben duidelijk baat bij brede scholengemeenschappen, voor meisjes maakt het minder verschil (Warrens e.a. 2016).

Er is één uitzondering: brede brugklassen zijn minder geschikt voor excellente leerlingen met een Cito-score van 549 of 550. Wanneer we puur

naar de schoolloopbaan kijken, is plaatsing in een homogene eerste klas (vwo) voor hen het beste. Mogelijk kunnen ook zwakkere vwo-leerlingen zich makkelijker optrekken aan betere leerlingen in een homogene groep dan in een heterogene groep (Warrens e.a. 2016; Kuyper 2012).

STAPELEN

Plaatsing onder hun niveau kan bij leerlingen leiden tot onderpresteren, demotivatie of talentverspilling. Geef hun de kans zich te herpakken. Denk hierbij aan opstroom naar een hoger niveau, het volgen van vakken op een hoger niveau of het stapelen van diploma's (Korpershoek 2016).

De meest gevolgde stapelroutes zijn vmbo-havo en havo-vwo. Over die eerste route is al jaren discussie. Niet elke vmbo-scholier met een diploma kon namelijk zonder meer doorstromen naar de havo vervolgschool van eigen keuze, vanwege knelpunten in de aansluiting. Dat gold met name bij het vak wiskunde en een aantal vreemde talen (Van Leenen 2009). Met de nieuwe 'doorstroomwet', die per 1 januari 2020 van kracht zou moeten gaan, kan straks elke leerling met een vmbo-t-diploma rechtstreeks naar de havo zonder aanvullende toelatingscriteria. Echter, voor een goede aansluiting moeten vmbo-leerlingen in de keuze van hun vakkenpakket in het tweede jaar rekening houden met een mogelijke doorstroom naar de havo. Ook moeten ze een extra algemeen vormend vak volgen, bijvoorbeeld geschiedenis of economie, om hun vakkenpakket aan te laten sluiten op de havo. Maak het voor leerlingen en hun ouders inzichtelijk met tijdige, heldere informatie (Geus 2017).

TIPS

Betrek ouders erbij

Ouders zijn experts als het over hun kind gaat. Blijf ze daarom bij de school betrekken (Van den Broek 2014). Informeer ouders over de rol die zij thuis kunnen spelen bij het begeleiden van hun kind of maak een boekje voor ze met tips voor de eerste periode (Croes en Terpstra 2017).

BRONNEN

Met dank aan Hanke Korpershoek, onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen, voor het meelesen en becommentariëren van dit hoofdstuk.

Aarsen, E. van, Roeleveld J., en Luyten, H. (2013). *Voorspellende waarde van LOVS-toetsen voor schoolsucces*. Utrecht: Oberon.

 Ros, B. (2013). *Kort & Goed: lovs-toetsen*. *Didactief*, juni 2014.

 Barneveld, S. (2013). *Hogere schooladviezen in grote steden*. *Didactief*, april 2013.

Bergen, K. van, Paulussen-Hoogeboom M., Weerd, M. de, en Bleeker Y. (2016). *Regeldruk in het primair onderwijs*. Amsterdam: Regioplan/Den Haag: OCW.

 Ros, B. (2017). *Kort & Goed: Regeldruk*. *Didactief*, januari-februari 2017.

 Broek J. van den (2015). *'Nederland heeft een mooi maar star systeem'*. *Didactief*, september 2015.

 Broek, J. van den (2014). *Vijf tips om de overgang po-vo te verbeteren*. *Didactiefonline.nl*, september 2014.

 Croes, M., en Terpstra J. (2017). *Soepel van groep 8 naar de brugklas*. *Didactiefonline.nl*, februari 2017.

Dekker, B., Esch, W. van, Leenen, H. van, en Krooneman, P. (2008). *Doorstroom en stapelen in het onderwijs*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek/ 's Hertogenbosch: CINOP EC (Expertisecentrum Beroepsonderwijs).

 Leenen, H. van (2009). *Stapelen kan weer*. *Didactief*, juni 2009.

Dekker, S. (2017). *Kamerbrief 1121321. Doorstroom vmbo-havo*.

 Geus, E. (2017). *Doorstroomrecht vmbo naar havo*. *Didactief*, januari 2017.

 Jelier, W. (2017). *Alles op een rij over... de overdracht van groep 8 naar het vo*. *Didactief*, april 2017.

 Jungbluth P. (2018). *De armoede en de onderwijskansen*. *Didactiefonline.nl*, maart 2018.

 Korpershoek, H. (2016). *Neem eindtoets mee in schooladvies*. *Didactief*, maart 2016.

 Kuijk, J. van, Smeets E., en Driessen G. (2015). *Basisschooladvies: wantrouwen VO, onzekerheid of eigenbelang?* *Didactiefonline.nl*, maart 2015.

 Kuyper, H. (2012). *Kwart excellente leerlingen mislukt in het vo*. *Didactief*, juni 2012.

 Mulder, L., en Roeleveld, J. (2006). *Arbeiderskind kan meer presteren*. *Didactief*, juni 2006.

Nederlands Jeugdinstituut (2016). *Handreiking gegevensuitwisseling. Voor scholen die samenwerken met externe partners*. Utrecht: NJI.

PO-Raad en VO-raad (2015). *Toelating tot het voortgezet onderwijs*.

Rijksoverheid (2019). *Advies leraar in groep 8 blijft leidend.*

 Rooijen, M. van, en Korpershoek H. (2016). *Meervoudig advies helpt vooruit. Didactief*, oktober 2016.

 Ros, B. (2014). *Zorgvuldig adviseren zonder Cito-toets. Didactief*, september 2014.

 Silfhout G. van, en Pas E. te (2015). *De zachte kant van het schooladvies. Didactief*, januari-februari 2015.

 Simon, J. (2006). *Schooladvies is goede voorspeller. Didactief*, januari-februari 2006.

 Timmermans A. (2016). *Waarom lieten leraren factoren als herkomst meewegen? Didactief*, juni 2016.

 Timmermans A. (2018). *Pygmalion-effect: wat weten we na 50 jaar? Didactief*, oktober 2018.

 Warrens, M., Rooijen, M. van, Korpershoek H., en Opendakker M. (2016). *Maak brugklas breed en meerderjarig. Didactief*, december 2016.

 Warrens, M., Dijks M., Korpershoek H. en Fleur E. (2019). *Schooladvies: de leraar weet het beter. Didactief*, juni 2019.